

Robert Blažević

Filozofija politike

Povijesni pregled i temeljni pojmovi

TIM press, Zagreb 2022.

Knjiga *Filozofija politike. Povijesni pregled i temeljni pojmovi* studija je autora Roberta Blaževića, profesora s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Autor je kao cilj imao sažeto i kronološki opisati najvažnija razdoblja i predstavnike u filozofiji politike. Knjiga broji 478 stranica s deset glavnih poglavlja. Sufinancirana je i objavljena uz pomoć Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Prvo, uvodno poglavlje bavi se s nastankom filozofskog mišljenja u antičkoj Grčkoj i njezinim razvojem do današnjih dana. Nadalje, bavi se i usporedbom filozofije s ostalim znanostima. Tu vidimo kako filozofija služi za objašnjenje ostalih znanosti jer su ipak iz nje sve znanosti i nastale. Filozofija nije ograničena niti na jednu temu, već obuhvaća široki spektar tema. Ona se bavi iskustvom i razumom, no u isto vrijeme nadilazi oboje, pa se tako pitanja poput »što je istina« ili »što je ispravno« nanovo ispituju i analiziraju. Osim toga, većina znanosti ne ulazi u problematiku posljedica njihovih novina ili izuma te zato filozofija preispituje to umjesto njih.

Autor filozofiji ne pridaje radnju opservacije ili eksperimentiranja, no ipak je filozofija nadmoćna nad svim ostalim disciplinama. U usporedbi filozofije i ideologije, autor definira višeznačnost ideologije, koja bi bila *ljudska potreba* – tj. sociološki pojam koji čovječanstvu daje stabilnost i sigurnost. Ideologija stoga ne bi bila nešto negativno, nego alat koji se može koristiti na *negativan* ili *pozitivan* način. K tome, autor razumije filozofiju kao kritiku svih ideologija i idola, od onih primitivnih (poput totema ili kipova) pa sve do onih modernih (poput zastava), što nam pomaže razlučiti krivu, odnosno štetnu ideologiju koja bi nam se mogla nametnuti. Autor na kraju poglavlja daje razne definicije filozofije te prihvaća klasičnu podjelu filozofije na *teorijsku*, *praktičku* i *pojetičku*. Filozofija bi tako, kako ističe autor, bila fundamentalna znanost koja propituje temelje svega što jest. Što se tiče temeljnih filozofskih pojmova (bitak, biće i bit), autor napominje sljedeće: (1) bitak je ono po čemu sve jest što jest; (2) biće je sve ono za što se može reći da postoji, odnosno da jest; (3) bit je ono po čemu nešto jest to što jest.

Drugo je poglavlje posvećeno antičkoj filozofiji, poglavito Sokratu i onim školama koje nazivamo *predsokratovskim*. Ovdje autor,

kroz razne parafraze i brojne citate, dočarava kozmologijsko i antropologijsko razdoblje grčke filozofije, ali i donosi opise kiničke škole i sofista. Posebno potpoglavlje posvećeno je temi *sudbine* koja je u antičko doba bila vrlo važna, a koja se nalazi i u kršćanstvu kao bitan pojam. Autor završava s opisom Sokrata i njegovim filozofskim idejama.

Treće poglavlje dotiče se samo Platona i Aristotela, ali je ujedno i jedno od duljih poglavlja u knjizi, što svakako ova dva velika i zaslužuju. Uostalom, kod njih možemo i prvi puta pratiti razvoj političke misli unutar filozofije. Autor se nadalje bavi »etičkim razdobljem«, u okviru čega donosi opise stoika, epikurejaca i skeptika, dok za sâm kraj ostavlja temu religije, što služi kao uvod u sljedeće poglavlje. Tako je peto poglavlje posvećeno kršćanskoj srednjovjekovnoj filozofskoj misli, odnosno patristici i skolastici.

U šestom poglavlju autor ulazi u novi vijek, gdje po prvi put spominje i jednog hrvatskog predstavnika – Franu Petrića, ali i ostale velikane poput Niccoloa Machiavellija i Johna Lockeja. Autor je ovdje, osim renesansnih filozofa i empiriste, ubrojio i racionaliste.

Sedmo poglavlje bavi se prosvjetiteljstvom. Autor je ovdje istaknuo Charlesa Montesquieua i Jean-Jacquesa Rousseaua kao autoritete toga doba na polju političke filozofije (ali i filozofije općenito), dok je posebno potpoglavlje rezervirao za njemačku filozofiju i njezine predstavnike. Budući da je prosvjetiteljstvo općenito shvaćeno kao razdoblje »osvjetljavanja umova i slobode«, autor je približio »novo kritičko mišljenje« prema starim načelima i znanjima. Autor nadalje uspoređuje englesko prosvjetiteljstvo, koje se bavi pojmom deizma i liberalizma, s njemačkim i francuskim prosvjetiteljstvom.

Temi klasičnog njemačkog idealizma (od Immanuela Kanta do Georga Wilhelma Friedricha Hegela) posvećeno je osmo poglavlje. Radanje njemačke filozofije autor opisuje kao »tešku i duboku filozofiju« koja je dostojna stajati uz Aristotelovu i Platonovu misao. Poznato je da je nastala kao posljedica Francuske revolucije te da je pojam slobode bio glavna tema političke filozofije njemačkih idealista.

Autor se u devetom poglavlju bavi filozofijom 19. stoljeća i razvojem ideologija koje su dobile na važnosti nakon raznih društvenih zbivanja. Ovdje se ističu Karl Marx i Friedrich Nietzsche koji, kako ističe autor, tvore »kraj ili približni kraj filozofije«.

Naposlijetku, deseto poglavlje donosi filozofske i političke misli 20. stoljeća. Riječ je, dakako, o stoljeću razornih ratova i političkih zbivanja koja su činila plodno tlo za mnoge autore. Primjerice, tako su se na filozofskoj sceni pojavile i tri utjecajne struje mišljenja: *fenomenologija*, *pozitivizam* i *marksizam*, no

autor ističe i utjecaj manjih skupina – poput *platoničara*, *kantovaca* i sl. U tom poglavlju čitamo o Martinu Heideggeru, Hanni Arendt, Johnu Rawlsu i drugim misliocima koji su obilježili političku filozofiju 20. stoljeća.

Zaključno, autor je u ovoj studiji – u kratkim crtama i s brojim citatima – predstavio veliki broj temeljnih pojmova i sažeti pregled povijesti filozofije politike. U tom smislu, knjiga bi svakako mogla biti korisna svim studentima filozofije kao pomoćna literatura u studiju. Međutim, valja napomenuti da većina autora ili filozofskih škola nisu dovoljno detaljno obrađeni kao »politički filozofi«. Osim toga, nisu uvršteni neki hrvatski predstavnici političke misli (poput Benedikta Kotruljevića, Fausta Vrančića i Ivana Polikarpa Severitana) koji bi ovaj pregled političke filozofije svakako dodatno obogatili.

Lucijan Vesely

John Stuart Mill

O slobodi

Jesenski i Turk, Zagreb 2020.,
prev. Tonči Orlandini

O slobodi filozofski je esej britanskog filozofa, političara i ekonomista – Johna Stuarta Milla. Konceptualno je nastao još 1854. godine, u mnogo kraćem obliku, a objavljen je tek 1859. godine, nakon što je prošao kroz mnoge preinake, nadopune i prijepise uzrokovane promjenom u Millovim političkim i moralnim svjetonazorima. Nakon prvog objavljivanja ostao je u tisku sve do danas, preveden na gotovo sve veće svjetske jezike i izdan u nebrojeno puno izdanja. Ova recenzija fokusirat će se na hrvatsko izdanje naklade Jesenski i Turk, koje je izdano 2020. godine u prijevodu Tončija Orlandinija. Urednik je izdanja Ognjen Strpić, dok su recenzenti knjige: dr. sc. Slaven Ravlić, profesor s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Katedra za sociologiju), koji je ujedno i autor kratkog ogleda s početka knjige, i dr. sc. Raul Raunić, profesor s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Katedra za filozofiju politike), koji je također služio kao i redaktor izdanja. Premda se John Stuart Mill navodi kao jedini autor ovog eseja, mnogi akademici i interpretatori, kao uostalom i sâm Mill, smatraju kako je ve-

lika zasluga za konačnu verziju djela pripada Millovoj partnerici i supruzi, Harriet Taylor Mill. Koliko je to opravdano, odnosno utemeljeno u povijesnim činjenicama, predmet je mnogih rasprava i spekulacija.

Knjiga je podijeljena u pet glavnih poglavlja, koja se međusobnom razlikuju u duljini i teorijskom sadržaju. Prvo poglavlje, naslovljeno »Uvod«, najkraće je, drugo poglavlje, naslova »O slobodi misli i rasprave«, gotovo je trostruko dulje, dok su ostala tri poglavlja, »O individualnosti kao jednom od elemenata blagostanja«, »O granicama autoriteta društva nad pojedincem« i »Praktične promjene«, otprilike podjednake duljine.

Filozofski tekstovi političkog sadržaja imaju unikatno mjesto u kanonu filozofske literature. Zbog svoje tematike – relevantne kako za vrijeme nastanka, tako i za vrijeme opetovanog čitanja – lako je privući zainteresiranu publiku, bilo akademsku bilo šire javnosti, a ponekad i oboje. Politika je jedna od onih tema o kojoj svatko tko živi *gdje* i *kada* – ima mišljenje, neovisno o tome koliko je (ne)informiran/a. Međutim, kao i ostali filozofski tekstovi, filozofsko-političke rasprave nastale su u duhu vlastitog vremena i ograničene su informacijama i interpretacijama povijesti koji su autoru bili dostupni (i u društvu uvaženi), što obično sprječava da ideje i kritike prežive zub vremena u svojoj punini, ako uopće. Nakon što se politička klima promijenila u nekoj značajnoj mjeri, mnogi se politički tekstovi, zbornici, manifesti i pamfleti zaboravljaju, dok se njihova relevantnost promatra samo kao povijesni kurioziteti. No, kako je povijest pokazala, postoje razlozi da određeni tekstovi koji se bave političkom tematikom ostanu dijelom filozofskog akademskog kanona, a ponekad i više od toga. Jedan je od njih više situacijske prirode nego što je sâm tekst direktno zaslužan za to, ali vrijedi ga spomenuti: što je tekst suvremeniji, tj. »noviji«, veće su šanse da je tematski i formalno relevantan za *zeitgeist* neke povijesne epohe. Nije teško vidjeti zašto je tomu tako, i premda je bilo povijesnih epoha kada se politička klima naglo promijenila u razmjerno kratkom vremenskom periodu, što je politička atmosfera autora i čitatelja bila bliža, djelo je imalo veće šanse da bude relevantnije. Drugi, zanimljiviji razlog tiče se slučaja kada je djelo svojim sadržajem imalo velik utjecaj na svoje vrijeme i time se utkalo u dominantne struje mišljenja koje su izgradile politiku nekog budućeg vremena. Bilo da se radi o utjecaju na politički establišment, kao u slučaju Rimskog carstva i stoičkih filozofa, ili na vjesnike neke nove epohe, poput Marxa i njemu bliskih autora, mnogi politički tekstovi i njihovi autori postali su klasici za razumijevanje razvoja političke misli i njezina trenutačnog stanja. John Stuart Mill i esej *O*